

Bemærkninger til lovforslaget

Almindelige bemærkninger

1. Indledning

Gudenåen er Danmarks længste vandløb og afvander et areal på ca. 260.000 ha fra udspringet i Tinnet Krat i Vejle Amt og frem til udløbet i Randers Fjord. Vandsystemet rummer et alsidigt plante- og dyreliv. Bl.a. er der registreret ca. 30 fiskearter i Gudenåen og dens tilløb. Gennem tiderne har der været et betydeligt fiskeri efter bl.a. ål, laks, ørred og helt. Gudenåen har desuden haft stor betydning som transportvej (pramfart), ligesom dens vandkraft har været udnyttet siden middelalderen – først til at drive vandmøller, senere under 1800-tallets industrialisering til at drive fabrikkernes maskineri og endelig siden 1. verdenskrig og frem til i dag til at producere elektricitet.

Tangeværket blev anlagt i årene 1918-21 med udgangspunkt i et forslag fra 1904 om at udnytte den vedvarende energi i Gudenåen til elproduktion. Efter ansøgning fra Århus Kommune og Viborg Amtsråd fik Gudenaacentralen (Tangeværket) den 11. juli 1918 meddelt koncession i medfør af lov nr. 184 af 20. marts 1918 om udnyttelse af vandkraften i Gudenåen (Folketingstidende 1917-18, spalte 3226, Landstingstidende 1917-18, spalte 1843). Koncessionen blev i overensstemmelse med loven meddelt for en periode på 80 år fra den dag, værket blev taget i brug, dvs. fra den 8. januar 1921.

Værket omfatter som anlæg den 800 m lange hoveddæmning, der opstemmer Gudenåen mellem Kongensbro og Bjerringbro til Tange Sø, to mindre sekundære dæmninger, indløbskanalen og kraftværket. Med opførelsen af hoveddæmningen på tværs af Gudenådalen opstod Tange Sø, og ca. 13 km af Gudenåens oprindelige hovedløb forsvandt. Nedstrøms Tangeværket blev Gudenåen uddybet ca. 1 m med henblik på at øge vandets faldhøjde gennem turbinerne til ca. 10 m.

Tangeværket er Danmarks største vandkraftværk. Værket, som har en installeret effekt på 3,3 MW, er et af de 20 vandkraftværker, som blev opført i tiåret omkring 1. verdenskrig. Fem af værkerne - herunder Tan-

geværket – er markant større end de øvrige værker, og elproduktionen fra disse fem værker udgør godt 85 pct. af den samlede elproduktion fra de danske vandkraftværker. Tangeværkets produktion er omkring det dobbelte af det næststørste anlæg, Karlsgårde. Udnyttelsen af vandkraft i Danmark bidrager sammen med de øvrige, vedvarende energikilder til en renere energiforsyning med hensyn til CO₂-udslip mv., men den samlede energiforsyning fra de nuværende vandkraftanlæg er ubetydelig. Tangeværkets andel af landet samlede elproduktion er kun ca. 0,3 %.

Værket ejes af Gudenaacentralen A.m.b.a., som pt. har følgende andelshavere: Århus Kommune, Ebeltoft Kommune, Energiselskabet ARKE, Galten Elværk, Grenå Kommune, Midtjysk Elforsyning, SE-Energi, Skanderborg Kommune og Viborg Kommune.

Laksefiskeriet i Gudenåen er veldokumenteret gennem tiden, men allerede i sidste halvdel af 1800-tallet skete der et fald i dette fiskeri, hvilket bl. a. kan forklares med et forudgående kraftigt fiskeri samt bortgravning af gydebanker i forbindelse med pramfarten.

I forbindelse med Tangeværkets opførelse blev der etableret en fisketrappe ved værket, der skulle sikre, at fiskene, bl.a. laks og ørred, fortsat kunne vandre frit i Gudenåen. Fisketrappen virkede dog ikke efter hensigten, hvilket medførte, at fiskene blev afskåret fra at vandre opstrøms Tange Sø. Konsekvenserne heraf blev katastrofale for laks og havørred, da de blev forhindret i at vandre op til gydeområderne, der lå opstrøms Tange Sø. Omkring 1930 blev den sidste laks fanget i Gudenåen, hvorefter den oprindelige Gudenå-laksestamme betragtedes som uddød. Havørredbestanden i tilløbene opstrøms Tangeværket opretholdes alene gennem udsætninger, idet smolt dødeligheden ved træk gennem Tange Sø er så høj, at der ikke er mulighed for artens selvreproduktion. Samtidig indebærer Tangeværket under de nuværende forhold en spærring for en række andre fisk, som vandrer op- og nedstrøms i Gudenåen, herunder truede arter som stamsild og lampretter.

Omkring 1980 blev fisketrappen ved Tangeværket ombygget, og i 1993 blev der i forbindelse med fiske-